

**Antoninus Diana Panormitanus, Clericus Regularis, Doctor
Celeberrimus, Coram S. D. N. Alexandro VII. Episcoporum
Examinator, & Sancti Officij Regni Siciliae Consultor,
Coordinatus, Seu Omnes ...**

Diana, Antonino

Lugduni, M. DC. LXXX.

161. Quomodo probetur ætas minorum ad gaudendum beneficio
restitutionis in integrum? Pro quo aliquid primo supponitur, & in textu
huius Resolutionis assignantur, qui sunt, qui priuilegio ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76413](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76413)

quinque annis detulerit iusiurandum, & hoc ipso iure captum se dicat, aduersus exceptionem iusiurandi replicari debeat, vt Pomponius ait. Ego verò puto hanc replicationem non semper esse dandam; sed plerumque ipsum Prætorum debere cognoscere, an captus sit, & sic in integrum restituere.

8. Sextò, si Minor viginti quinque annis rogatus sit per fideicommissum restituere curatori suo hereditatem, recte eam, sine vilius curatoris auctoritate restituere dicitur in l. 1. §. fuit ff. ad l. C. Treb.

9. Septimò, in l. cum in una §. final. ff. de appell. dicitur, si tutoris auctoritas fuerit pupillo necessaria, veluti ad adendum hereditatem, tutor ei necessarius dabitur. Quoniam tutoris auctoritas ad hoc ei inutilis est. Si igitur sine curatore Minor potest adire hereditatem, sequitur, quod etiam sine curatore Minor possit contrahere, & exinde sese obligare, quia hereditatis datio est, quasi contractus, ex quo haeres legatarius, & fideicommissarius obligatur §. 1. de oblig. que quasi ex contract.

10. Sed alij distinguendum putant inter Minorem, qui habet curatorem, & qui non habet, vt hic quidem sine curatoris consensu obligetur, sic tamen, vt laus in contractu habeat beneficium restitutionis in integrum: Ille verò qui curatorem habet sine eius consensu non obligetur.

11. Et ita docent Robertus lib. 1. animaduers. 12. & in notis ad Mercatorem cap. 12. Probatur, nam in l. 3. de rest. integr. min. Diocletianus, & Maximianus distinguunt; vt si Minor habuerit curatorem, & sine consensu eius pradium venderit, tum contractus non subsistat, sed ipso iure sit nullus: Si verò curatorem non habuerit, tum contractus ab eo initus subsistat; Verum rescindi possit per in integrum restitutionem, si in isto contractu Minor laus fuerit, & circumuentus. Si curatorem habens, inquit Imperatores, Minor quinque, & viginti annis, post pupillarem aetatem res vendidisti, hunc contractum seruari non oportet, cum non ab similibus ei habeatur Minor curatorem habens, cui à Prætorum, curatore, dato, bonis interdictum est. Sin verò sine curatore constitutus contractum fecisti, implorare in integrum restitutionem, si nec dum tempora præfinita excesserint, causa cognita non prohiberis. Etn verò Iacobus Cuiacius lib. 9. obseru. 33. & in l. 101. de verb. oblig. Ioannes Barchold. in tract. de reb. cred. c. 3. & in tra. de iure iur. c. 3. n. 29. & seq. Andr. Fachinus lib. 3. contr. c. 9. & Giphanius ad l. obligari de oblig. & act. ad d. lib. 3. Respondeant eam legem de rerum alienatione, veluti de rerum venditione iam perfecta, completaque loqui, non verò de obligatione: Puberem non posse quidem alienare res suas absque curatoris auctoritate; Cum curator sit rerum administratio commissæ, ipsi verò adempta: At verò puberem obligari. posse sine curatoris auctoritate, quoniam curator non persone minoris, sed eius dumtaxat rebus, ac bonis datus intelligatur, 1. p. de curat. Verum tamen responsio hæc vix, ac ne vix quidem sustineri potest: quia expressè in d. l. 3. de venditione loquuntur Imperatores, non de alienatione: Venditio autem, proprie loquendo, non est alienatio l. 20. C. de pactis l. 3. ff. de oblig. & act. nec enim rei venditæ dominium transfertur, nisi traditione eius subsequata, §. per traditionem de reb. diuis. quæ tamen traditio non est de venditionis substantia, nec ad essentiam eius pertinet rot. titul. 1. de oblig. que ex consen. p. & §. 1. de emp. §. 2. de donat.

12. Et quamquam venditionis nomine sæpe alienatio intelligatur, vt pote consequens quoddam venditionis: Vnde, & Seneca, numquid non demens, ait, videbitur, qui aliud se vendidisse sibi docet, quia venditio alienatio est, ex rei suæ, iurisque sui in alium translatio. Et contra alienationis nomine frequentet venditio significetur l. 3. C. de iur. empir. Hoc tamen in loco venditionem pro alienatione non poni hinc colligitur.

13. Primò, quia proprie loquendo venditio non est

alienatio d. l. 20. C. de pact. & l. 3. ff. de oblig. & act. à propria verò significatione in dubio non receditur leg. non aliter, de legat. 3.

14. Secundò, quia Imperatores de contractu venditionis loquuntur. Hunc contractum inquit seruari non oportet: Contractus verò non est alienatio.

15. Tertio, quia minorem curatorem habentem comparant cum prodigo: Prodigum verò sine suo curatore non obligare constat ex l. 6. ff. de verb. oblig. Nec impedit, quod Giphanius responderet, Prodigum minorem in d. l. 3. tantum secundum quid comparari quoad alienationem scilicet, de qua ibidem agitur: Nam hoc in mera, ac nuda coniectura, & diuinatione consistit, atque satis cum generalitate tentas, tum rationibus antecedentibus refellitur.

16. Probatur secundò, hæc opinio videlicet, quod sine curatoris auctoritate non obligetur minor, quia cui bonorum administratio adempta est, idem quoque ademptum sit ius se obligandi suo arbitrio ex conuentione, 1. is cui bonis 6. de verb. oblig. 101. tit. ff. de curat. furios. Quoniam bonorum appellatio continet obligationes, & ius sese obligandi l. 49. de verb. sign. & ius administrandi tam ad obligationem, quam ad alienationem spectat, sanè C. de admin. iur. Atqui minori adempta est bonorum administratio, dato ei curatore, l. Sancimus 25. C. de admin. iur. l. in bonorum 48. ff. de admin. & peric. prin. 2. de auct. iur. l. 1. ff. de minor. Ergo eidem quoque ademptum est ius sese obligandi, & contrahendi.

17. Tertio, qui non potest alienare invito, seu non consentiente curatore, is non potest se sine illius consensu obligare, quia alienatio est effectus, & consequens quoddam obligationis. A quo autem remouetur effectus, ab eodem quoque causam remoueri necesse est; Cui denegatur necessarium consequens, eidem quoque antecedens denegari intelligitur, Atqui minor absque curatoris consensu non potest bona sua alienare 101. tit. ff. de reb. minor. ergo non potest sine curatore suo contrahere, & contrahendo sese obligare.

18. Et hæc sunt circa præsentem quæstionem pugnantēs sententiæ; sed in ordine ad forum conscientie. Primò, ego puto, quod pupillus pubertati proximus non obligatur naturaliter; de pubertati proximo, & de minori puto affirmatiuam sententiam esse probabiliorē; non nego tamen, negatiuam esse probabilem. Quæ omnia late, & cum aliquibus limitationibus inuenies pertractata ab Eminentissimo Cardinali Lugo de iust. 1. 2. diffi. 22. sect. 10. n. 286. c. 7. seqq. & aliis penes ipsum. Et nostra opinio procedit non solum quando pupillus factus est locupletior, sed etiam quando non est factus, vt colligitur tum ex d. l. 1. de nonationib. vbi pupillus non erat factus locupletior, tum etiam, quia quando factus est locupletior, non solum naturaliter, sed ciuilitet etiam obligatur, vt colligitur ex l. pupillus 127. ff. de verb. oblig. ita cum aliis Sanchez n. 22. contra alios, quos refert glossa in d. l. 1. verb. promiserit. ff. de nonat.

19. Ampliatu secundò, vt procedat in pupillo etiam non habente tutorem, quem aliqui dixerunt, non obligari naturaliter, quos refert Sanchez n. 23. sed immeritò, quia difficilius obligatur de solo pupillus habens tutorem quam illo carens, vt constat de minori, qui curatore carens obligatur etiam ciuilitet, habens curatorem, obligatur solum naturaliter, quando sine illo contrahit ex l. si curatorem C. de integr. rest. Quare merito illam limitationem reiiciunt Doctores communiter.

RESOL. LCXI.

Quomodo probetur aias minorum ad gaudendum beneficio restitutionis in integrum?

Pro quo aliquid primo supponitur: & in textu huius Resolutionis, assignantur, qui sunt, qui privilegio restitutionis

tionis in integrum gaudere possunt. Et tandem obiter queritur, an qui in loco domicilij vult suscipere sacros Ordines, & nimis distat à loco originis in quo natus est, sit habenda fides Parochi de aetate? Et an Episcopus possit illum ordinare, si eius parentes de necessaria aetate deposuissent? Ex p. 1. r. 3. & Misc. 3. Rel. 27.

§. 1. S'ponno hoc loco iuxta e. auditis de in integrum rest. est reducere aliquem in eum statum, in quo erat ante lesionem. In iure ergo minoribus duplex privilegium concedi solet; Alterum, vt quando contractum celebrat cum aliquo suo incommodo possint illum rescindere, tanquam irritum, & non obligantem in suis de iniur. stipulat. §. 1. secundum privilegium est restitutio in integrum id est in pristinum ius, & statum; ita vt si ipsi forte expedit propter lesionem, rescindantur contractus validi, qui cum ipsis celebrati sunt, vel certe aequetur rei pretium, si in pretio laesi sunt tam infra, quam supra dimidium, modo laesio notabilis sit. Ita explicat Menochius de arbitr. l. 2. cent. 1. cas. 75. & alij. Grauitas autem aut leuitas lesionis attendi solet respectu ad solam quantitatem de qua agitur; in re enim centum nummorum grauis est laesio in decem nummis; si tamen res esset mille nummorum, non esset grauis quantum ad externum forum, vt rescindantur lites. In foro tamen conscientiae facienda esset ea restitutio, nisi remittatur liberaliter, aut praesumatur remissio. Ita Molina disp. 573. n. 10. Rebellius lib. 1. de contr. q. 8. sect. 5. n. 49. & 52. & alij quos referunt. Hae autem lesio non tantum spectari debet in danno emergenti, sed etiam in lucro cessante. Modo videndum est, cui competat remedium restitutionis.

2. Respondeo, Privilegio restitutionis in integrum gaudere minores, Ecclesiam, loca pia, & Republicam, gaudere etiam debent homines rudes, & mulieres, quae ignorantia iura. Vterius etiam filij familias quoad contractus onerosos, vel luctuosos de licentia patris celebratos, vt ad sororum dotes, vel ad alias similes causas. Insuper vt notabam, milites pro eo tempore quo in militia sunt, & qui Republica negotia gerunt. Contra quos omnes non curit praescriptio de tempore restit.

3. Eodem modo gaudet Princeps supremus quoad bona sua Coronae, & Fisco pertinentia, quia reputantur esse bona Republicae, vt colligitur ex dicta Republica, & l. Republicam C. de iur. Republicae, lib. 1. §. 1. fin. in 1. p. 6. Praeterea eodē fruuntur Vniuersitates Scholasticorum, & merito eum plures minores sub se continent, vt docuit Panormitanus in c. 1. d. in integrum rest.

4. His suppositis circa superius dicta aliqua curiosa, & practica bilia discutienda sunt; & circa aetatem minorum; Nam dico minoribus 24. annis Praetor in integrum restitutionem pollicetur, si iudicij inbecillitate lapsi perhibentur. Minoribus inquam 25. annis ad eodē vt extremus dies 25. & hora eius vltima à momento in momentum computetur, ac restitutioni locum faciat.

5. Quamuis enim alijs dies anni vltimi postremus ceptus pro completo habeatur, est autē ff. de numer. reb. & honorib. l. 74. §. Fabius, §. ad S. C. Treb. tamen in locis res locus sese habet, l. 3. §. minorem ier. ff. de minorib. l. fin. C. de temporib. in integrum. Et ratio haec est, quod in Edicto Praetoris non simpliciter dicatur, quod cum minore 25. annis gestum est; sed quod cum minore 25. annis natus gestum est; hoc autem verbum Natus, siue natiuitas, significat momentum nascendi; accedit etiam fauor minoris, qui suadet extendi potius, quam restringi tempora minorennitatis propter beneficium restitutionis, quod aetati huic tributum est.

6. Sed difficultas est, an ad probandam aetatem minorennem standum sit assertioni parentum? affirmatiuè respondet Menochius d. cas. 10. Mauritius de in integrum rest. c. 3. 17. Bartolus ad l. etiam ff. de probation. Idque ita-

biliri opigantur l. 1. ff. de prob. vbi Terentius Clemens etiam matris (inquit) professio filiorum recipitur, sed & aui recipienda est.

7. Et in l. 1. C. si minor se maior dixerat, itidem talis professio parentum de liberorum aetate pro iusta, ac legitima probatione admittitur.

8. Sed contra hanc sententiam facit, quod nulla in causa probatio suspecta admitti debeat, qui parentum testimonium in causa liberorum est suspectum §. 9. & seq. 1. de restam. propter affectionem, qua liberos suos prosequuntur; & propter arctissimum necessitudinis vinculum, quo liberis copulantur parentes. Vnde etiam in l. parentes C. de testib. parentum testimonium in causa liberorum simpliciter improbat, & l. Testes ff. de testib. Testis idoneus pater filio, aut filius patri non est.

9. Et quamquam Ioannes Mauritius ad haec leges respondeat, fauore speciali minoris aetatis receptum esse, vt ad eius probationem admittantur parentes eius, aut specialitatis rationem esse, quia praesumantur parentes ex mente, & intentione legis perfectius. Imò verius aetatem nosse quam alij, argum. l. de iure Tod. de rest. in integrum.

10. Sed tamen haec responsio netuum argumenti propositi non infringit, quandoquidem praesumptio ista legis non vt oportebat, probatur, & tanquam fortassis parentibus de veritate in proposito melius constare possit, quam alijs; periculum tamen subest, ne in gratiam liberorum occultent, ac falsum deponant testimonium, quo pars aduersa non parum grauaetur. Quod sane eò magis hac in causa praecauendum, cum sit praedicialis, atque alijs causis, & quaestionibus praediciendum faciat.

11. Nec obstant Textus pauli supra adducti loquuntur enim de quavis parentum assertione; sed de parentum professionibus; etenim sic constitutum moribusque apud Populum Romanum erat receptum, vt qua die filius nascebatur, ab ea parentes intra triginta dies apud aeta profiteri necessum haberent, quo simul de statum illorum, & de aetate constare posset. Huiusmodi igitur professio, & publica assertio parentum de aetate liberorum admittitur ad aetatem probandam, quia has professiones ab omni suspitione falsi vindicat tempus, quo eduntur, nam quo tempore parentes liberos sibi natos apud aeta profiterentur, nondum vlla lis est cum liberis, nec sciunt parentes vtrum haec professio liberis nocitura sit, an profutura, & si profutura, quibus in causis, & quando profutura sit, vt non possint dici parentes aliquid commodum inde captare libere, aut reliquos velle laedere. Omni igitur suspitione hinc remota, merito placuit his professionibus fidem haberi; quod tandiu faciendum est, donec contrarium fuerit probatum.

11. Concedo tamen, his non obstantibus, quod liberis, in quibus parentes de tribunt, & annotant liberorum natales, probatur aetas, & quidem plene, Mauritius de rest. in integrum c. 30. Menochius l. 2. praesumpt.

12. Fundamentum huius extat in l. 2. §. 1. ff. de excus. iur. vbi Modestinus scribit, aetatem probari aut ex natiuitatis scriptura, aut alijs demonstrationibus legitimis; per scripturam natiuitatis proculdubio intelligitur liber parentum, in quem natiuitatem liberorum annotarunt.

13. Nec obstat ei, quod supra de testimonio parentum super aetate liberorum deponentium, dictum est, quod videlicet non valeat, nec vllam fidem, vel auctoritatem mereatur.

14. Siquidem quae res professioni parentum fidem conciliat, eamque ab omni suspitione liberat ea quoque scriptura huic parentum auctoritatem impetrat: Siquidem eo tempore, quo in scriptura ista natiuitas liberorum à parentum annotatur, sciri non potest vtrum falsa aetatis annotatio aliquando profutura, an verò ob-

futura

Pro ha
pro con
tia iudi
Ref. 10
in alio
prima
not.

futura sit liberis. Proinde quia tam nocere quam prodesse potest falsa ætatis annotatio, ideo non præsumuntur parentes contra veritatem id scripsisse, ut quos nulla alia ad id trahat affectio, quam ut quandoque possit eis esse solatio si in memoriam ætatem filiorum redierint. Divera itaque ratio est testimonij, siue assertionis parentis, & liberorum, in quos suorum filiosum natiuitatem consignarunt. hi enim comparantur professioni parentum, non etiam testimonio, seu assertioni eorum.

15. Caterùm Iacobus Menochius *d. præsumpt. § 1. n. 10.* scripturam huiusmodi parentum non plenè, nec verè, sed dumtaxat præsumptivè probare natiuitatem liberorum statuit: præsumptivè ideo, quia verisimile non sit quòd pater mendacium scripserit, quippe, quod nulla tunc subfuerit causa, quæ insperare poterit eum aliter scribere, quam ipsa veritas: plenè autem ideo, quia non probare, quia iure cautum non sit tantum fidei esse illi scripturæ tribuendum. Et *d. l. secund. ff. de exco. s. tu.* interpretatur de publicis professionum tabulis, in quas scilicet professio parentum de ætate suorum liberorum relata fuerit apud acta.

16. Sed in memoriam sibi revocare debebat Menochius, quòd *1. arb. l. u. d. g. 116.* monuit, quia probatio natiuitatis difficilis admodum sit probationis; ideo ad eam probandam admitti probationes alias impotentis.

17. Quæ omnia à fortiori procedunt, quando ætas minorennis probatur ex libro parochiali, in quem Parochus referre solet nomina, & cognomina eorum, qui ab eo Baptisma suscipiunt, quòd esse certissimum ætatis testimonium ait Ioannes Mauritius *d. tract. c. 321.* quandoquidem exinde nulla fraus resultare possit, cum id hæc præcipuè intentione agant Plebani, ut sciant quosnam parochianos habeant, & ut incidenter de ætate eorum pateat: qui cum nihil utilitatis, aut commodi pecuniarij sint ex eo assecuturi, præsumantur verè ætatem descripsisse.

18. Nota hic obiter, quòd olim interrogatus, an qui in loco domicilij volebat suscipere sacros Ordines, & nimis distaret à loco originis, in quo natus erat probanda fide Parochi de ætate, An inquam Episcopus potuisset illum ordinare, si eius parentes de necessaria ætate deposuissent, Et affirmativè respondi.

19. Nec obstat superius dicta de parentum assertionem, nam in isto casu non aderat damnum tertij, neque præsumendum aut timendum erat, parentes voluisse deponere falsum, nam redundaret in damnum filij, qui in suspensionem incidebat, & postea si celebrasset, in irregularitatem, & ab Episcopo severè puniendum esset. Ergo, &c.

20. Accedit, quòd opinio cui ego superius non ad hæsi, suam habet probabilitatem, & illam præter alios tuetur Hieronymus Teutlerus *in disp. select. vol. 1. disp. 11. Thesi 8.* vbi sic ait, Tertio edicit Prætor de Minoribus, quos ob inconsultam ætatis facilitatem lapsos, vel circumscriptos mero officio in pristinum statum reponit, siue patres familias sint, siue filij familias, siue masculi, siue feminae, in hac omnium primò ætas probanda venit, circa quod, assertioni obstetricum consanguineorum, vicinorum, imò & parentum statuit, Libri quoque in quibus parentes filiorum natales describunt, multo que magis patreiales probant. Ita ille.

RESOL. CLXII.

An restitutio in integrum competat minoribus etiam post annum 25. Ex p. 11. tr. 3. & Misc. 3. Ref. 28.

§. 1. **R**espondeo hoc restitutionis beneficium persequeræ quadriennio post completam minoris ætatem, iuxta *l. fin. Cod. de temporib. in integr. rest. l. 8. tit.*

19. p. 6. comparatione inquam contractuum, qui tempore minoris ætatis celebrati fuerint, ut deciditur *l. si minorem C. de in integr. rest. l. 2. regia tit. 19. p. 6.* & pluribus firmat Antonius Gomez *1. 2. de contract. c. 14. n. 7. Molina dict. disp. 573. vers. porro reuendium.*

2. Hoc autem quadriennium datum ad restitutionem in integrum petendam, vtile esse debet, ita ut si toto quadriennio, vel parte impeditus fueris, vel ob aduersarij malitiam, vel ob tui absentiam, aliudve impedimentum ex illo non est computatio quadriennij facienda, sed eo deducto addi debet quantum necessarium fuerit, ut quadriennium habile enumeretur, ut colligitur aperte ex *c. 2. de in integr. rest. l. 1. fin. §. fin. C. de temporib. in integr. rest.* Regula namque iuris aperta est, impedito legitime non currere tempus iure definitum.

3. Quando verò dubium fuerit an quadriennium transierit, opponenti se restitutioni incumbit probatio, quia petens restituti suam intentionem habet fundatam: Secus verò cum dubium est, an contractus tempore minoris ætatis celebratus fuerit, nam eo euentu petenti restitutionem probatio incumbit, utpote suæ intentionis fundamentum. Sicuti habetur in *l. si minorem iunct. glossa fin. ibi C. de in integr. rest. l. 2. reg. tit. 19. p. 6.* Semper namque petens restitutionem probare debet tempore minoris ætatis contractus, & ex eo contractus, attentis circumstantiis laesum notabiliter esse, sicuti notauit Molina *d. disp. 573. vers. porro, & vers. ad eum.*

4. Sed ex his oritur difficultas à nostris Theologis non tacta, vtrum prædictum quadriennium detur restitutioni dumtaxat petendæ, an etiam finiendæ, Donellus *lib. 2. c. 10. Fornerius verum quorid. in fin.* & alij nonnulli statuunt sufficere si intra quadriennium postulata fuerit in integrum restitutio.

5. Sed Duarenus in *loc. supra cit.* arbitrat, quadriennium illud Iustiniani constitutione præfixum esse non modo petendæ, sed finiendæ quoque in integrum restitutioni, idque hisce de causis.

6. Primò, Quia Iustinianus in *d. l. fin.* expressè continuum quadriennium obseruandum ait ad interponendam contestationem, finiendamque litem, quibus verbis luculenter vtique docet Iustinianus, quòd intra quadriennium & petenda, & terminanda sit in integrum restitutio.

7. Et quamquam non desint, qui textui manum admoveant, & pro finiendam legant *ineundam*, Item *inchoandam*, quia tamen omnium Codicum constans lectio huic emendationi refragatur, idè non facile recipienda erit.

8. Secundò, Accedit ad huius confirmationem etiam textus in *Clem. unic. de rest. in integr.* vbi Clemens Pontifex ab Ecclesia aduersus lapsum temporis, in quo se laesam affirmat, in integrum restitutio peti potest, & causa huiusmodi restitutionis finiri debet intra quadriennium continuum à tempore laesionis, etiam si minus quadriennio tempus laesionis existat.

9. Tertio, Quin etiam sententiam hanc veteribus legibus (à quibus *d. l. fin.* non præsumitur recessisse, nisi id manifestè appareat argum. *l. præcipimus C. de appell.*) consentire exinde apparet, quòd olim annus vtilis dabatur non tantum ad incipiendam sed ad finiendam quoque litem. *l. 39. ff. de minorib. l. 1. & 6. de temp. in integr.* Quocirca cum in huius vtilis anni locum successerit quadriennium continuum, Idem quoque de eo asserendum videtur, quòd nempe non tantum ad petendam, & incipiendam, sed ad peragendam restitutionis litem concedatur.

10. Deinde vtrum non reclamante, nec prohibente aduersario, etiam post quadriennium elapsum fieri possit in integrum restitutio controuersum est.

11. Pro negatiua opinione facit primò, quòd tempus quadriennij præscriptum, & præfixum sit à lege, fas autem non sit à forma præscripta à lege recedere.

12. Secundò,